

En bild av kvinnornas försämrade situation i Iran

MEHRDAD DARVISHPOUR

Sociologiska institutionen, Stockholms universitet

1. Inledning

Under 1978–79 ledde folkets missnöje till en revolution i Iran med prästerskapet i spetsen. Missnöjet hade sina rötter i landets ekonomiska kris och den motsättning som fanns mellan traditionalism och modernisering. Efter revolutionens seger (1979) förändrades det sociala livet drastiskt. Oundvikligen uppstod motsättningar i frågan om kvinnans rättigheter efter prästerskapets maktövertagande.

Syftet med denna artikel är att belysa hur kvinnornas situation försämrades i Iran efter den islamiska revolutionen. Perspektivet är demografiskt och fokuserar kvinnornas situation inom arbetsliv, utbildning, civilstånd, samt vad gäller fertilitet och befolkningstillväxt.

För att konkretisera förändringarna av kvinnornas situation har en jämförelse genomförts mellan tiden före och efter den islamiska revolutionen. Brist på statistik har gjort att en djupare analys av de demografiska förändringarna ej kunnat genomföras. Istället ges *en bild* av de demografiska förändringarna och effekterna av den islamiska regeringens ideologi.

2. Demografisk bakgrund

Det var först år 1956 som befolkningsstatistik började föras i Iran. Med hjälp av ”retrospektiva metoder” kan man beräkna att Iran i början av 1900-talet hade 10,2 miljoner invånare. Fram till mitten av 1900-talet ökade antalet invånare till 16,5 miljoner. 1956 hade Iran 19 miljoner invånare, vilket ökade till 26 miljoner 1966. Befolkningstillväxten var före denna period 0,5 procent per år, vilket 1911–1931 ökade med 1 procent, 1931–51 till 2 procent och 1956–66 till 3,1 procent. Efter andra världskriget minskade antalet dödsfall och befolkningstillväxten blev dramatisk (se diagram 1).

Under denna period har man inte mycket information om kvinnors situation. Allmänt sett var det de islamiska lagarna som reglerade kvinnors rättigheter. Trots kvinnornas egna aktiva deltagande i den konstitutionella revolutionen (1905–1911) lyckades de inte genomdriva rösträtt eller andra medborgerliga rättigheter. En förklaring till detta kan

vara mullornas (prästernas) inflytande i samhället. Trots att revolutionen hade en stark sekulär och demokratisk ton deltog mullorna aktivt i att forma den nya grundlagen och lyckades bland annat tillägga en viktig paragraf, nämligen nr 42 i grundlagen. Enligt denna skulle alla godkända lagförslag i parlamentet även prövas av en femmannagrupp bestående av *Ulama* (högt uppsatta präster) som skulle kontrollera att de stiftade lagarna inte stred mot de islamiska lagarna (*sharia*). Revolutionen misslyckades i att nå sina mål och de flesta kvinnor gick tillbaka till sina traditionella roller. Kvinnors alfabetism var ett av de största problemen.

Under 1920-talet började olika kvinnoorganisationer i Iran föra en gemensam kamp med syfte att ge kvinnorna möjlighet till utbildning. De religiösa ledarna var emot att flickor skulle utbilda sig och varnade folket. De kände sig hotade av kvinnor som var för förändringar i samhället och mobiliserade män som uppmuntrades att vandalisera kvinnoorganisationernas lokaler.

När Reza Shah kom till makten (1925) anammade han "Ata Turkmodellen" från Turkiet, det vill säga industrialisering och modernisering av samhället med tvångsmetoder. En av hans viktigaste reformer var utbildning och yrkesmöjligheter för kvinnorna, vilket förändrade deras position i samhället. Samtidigt minskade han år 1930 prästernas inflytande och monopol över rättsväsendet. 1936 förbjöds användningen av slöja på offentliga platser. Trots att civillagen och den islamiska lagen i stort sett var identiska, höjdes giftemålsgränsen för kvinnor till 15 år och för män till 18 år. 1941 tillträdde Mohammad Reza Shah makten, men ingen viktig förändring av kvinnornas situation skedde fram till 1963. Åren 1955 till 1960 hade Iran 1,3 skilsmässor per 1 000 invånare, en av de högsta skilsmässofrekvenserna i världen. Detta kan delvis förklaras av Irans civillag, som i överensstämmelse med de islamiska lagarna ger mannen ensam rätt att när som helst skiljas från sin hustru utan domstolstillstånd. Det enda nödvändiga villkoret är två "rättvisa" vittnen när mannen uttalar "Jag förskjuter dig". (Asslani, 1992: 22)

3. Kvinnornas förbättrade situation efter "den vita revolutionen"

Modernisering och höjd levnadsstandard

1963 genomfördes en stor reform, den så kallade "vita revolutionen". Den omfattade jordbruksreform, industrialisering, modernisering och delvis sekularisering och syftade till att göra det kapitalistiska förhållandet dominerande i landet. Trots att reformen var begränsad förändrade

den i viss mån samhällets struktur, familjens rättigheter och kvinnornas position. Kvinnorna fick rösträtt och spelade en aktivare roll i samhället. Dessutom försvagades prästerskapets makt.

Ett av reformens resultat var en snabb urbanisering, vilken innebar att andelen stadsbor ökade från 31 procent år 1954 till 47 procent år 1976. Efter jordreformen uppstod en stor inflyttningsvåg till de större städerna vilket kom att resultera i totalt 2,5 miljoner löntagare 1977. Den så kallade moderna medelklassen nästan fördubblades, från 326 000 år 1953 till 630 000 år 1977. Den urbaniserade arbetarklassen hade under samma tidsperiod vuxit ännu snabbare – från 30 000 till 176 000.

Ekonomi i Iran hade under 60-talet en tillväxt på 8 procent årligen och efter oljeprishöjningen 1971 ökade BNP med 30 procent årligen fram till 1974 och nådde en kulmen 1975 med 42 procent. Levnadsnivån höjdes från 450 dollar/person/år till 2 400 dollar/person/år mellan 1971 och 1975. Trots den stora klyftan mellan fattiga och rika förbättrades de offentliga sektorerna såsom vård, utbildning etc. Den offentliga sektorns utgifter ökade från 99 miljarder rial år 1971 till 730 miljarder rial år 1975 (Halliday, 1979). Genom en förbättring av vård och näring halverades dödsfallen av infödda barn från 1950-talet till 12/1 000 invånare 1974 (Pakdaman, 1987: 46). Tack vare industrialiseringen och utvecklingen av den offentliga sektorn fick kvinnorna större möjlighet att utbilda sig och aktivare delta i arbetslivet.

Utbildning och sysselsättning

År 1956 hade endast 15,4 procent av landets invånare, 7 år och äldre, utbildning. Av kvinnorna var det enbart 8 procent som hade någon utbildning medan motsvarande siffra för männen var 22,4. Detta innebar att antalet utbildade män var cirka 3 gånger större än antalet utbildade kvinnor. Klyftan var betydligt större på landsbygden, där 11 procent av männen hade någon form av utbildning, vilket var 9 gånger större andel än hos kvinnorna av vilka 1,2 procent hade utbildning.

Efter reformen ökade den totala andelen invånare med utbildning snabbt. 1976 var 47 procent av den iranska befolkningen (7 år och äldre) läs- och skrivkunniga. Motsvarande siffror för män respektive kvinnor var 59 och 35,5 procent. (*Irans Statistical Year-Book*, 1985–86) Detta visar att klyftan mellan utbildade män och utbildade kvinnor minskade. 1976 var antalet utbildade män endast 1,7 gånger större än antalet utbildade kvinnor. Med andra ord ökade antalet utbildade män 2,5 gånger på 20 år, medan motsvarande ökning för kvinnorna var 4,6 gånger. Å andra sidan var klyftan stor mellan män och kvinnor när det gällde högskoleutbildning. Åren 1976–77 var endast 30 procent av det

totala antalet studenter vid högskolor och universitet kvinnor (se tabell 1). En förklaring kan vara att många kvinnor blev hemmafruar efter giftermålet och att förutsättningarna att studera på högskolenivå därmed blev sämre. Även i arbetslivet var ojämlikheten stor mellan könen, trots kvinnornas framgång vad beträffar deltagande i arbetslivet. 1976 hade 11 procent av alla kvinnor över 10 år sysselsättning utanför hemmet. Motsvarande siffra för männen var 64 procent. Samma år utgjorde landets aktiva befolkning 30 procent av den totala befolkningen medan endast 26 procent av hela befolkningen hade sysselsättning. Detta innebar att en fjärdedel av befolkningen försörjde tre fjärdedelar (Pakdaman, 1987: 50–51).

Civilstånd

En av reformens viktigaste konsekvenser för kvinnorna var förändringen av familjerätten. År 1967 kom familjeskyddslagen som delvis sekulariserade civillagen och avskaffade en del av de islamiska lagar som reglerat familjeförhållandet i Iran. Exempelvis gav lagen kvinnan rätt att skilja sig om domstolens försök till kompromiss mellan makarna misslyckades. Den nya lagen krävde även att alla konflikter inom familjen skulle behandlas i domstol.

Den nya lagen begränsade mannens möjlighet till skilsmässa. Dessutom kunde en man, enligt paragraf 11, inte gifta sig med fler kvinnor om den första hustrun inte godkände detta, vilket begränsade männens möjlighet till polygami. I lagens 12:e paragraf förklarades att vårdnaden om barnen vid skilsmässa skulle avgöras i domstol, vilket i praktiken innebar att männens tidigare vårdnadsmonopol nu var avskaffat.

Lagen minskade även skilsmässofrekvensen i landet starkt. Antalet skilsmässor minskade från 25 000 år 1966 till i genomsnitt 17 000 under perioden 1967–74. Skilsmässofrekvensen minskade från 1 skilsmässa/1 000 invånare år 1965 till 0,6/1 000 invånare åren 1970–75. Detta innebar nästan en halvering. I förhållande till giftermål minskade skilsmässofrekvensen från 16,5 procent år 1966 till 10 procent under perioden 1967–76 (se diagram 3). Detta kan delvis förklaras med den nya lagen som gjorde det svårt för mannen att förskjuta sin hustru när som helst utan domstolens tillstånd att ta ut skilsmässa. En annan förklaring kan vara det ekonomiska uppsvinget, som minskade svårigheten att bilda familj och att behålla den. Detta märks genom den stigande giftermålsfrekvensen fram till 1974. Frekvensen, som 1969 var 161 000, steg till 213 000 under 1974.

År 1974 kom den andra familjeskyddslagen som minskade möjligheten till giftermål. Åldersgränsen för giftermål höjdes från 15 år till 18 för kvinnor och från 18 år till 20 för männen. Detta ledde till en kraftig

minskning av giftermålen från 213 000 år 1974 till 154 000 år 1975 och 168 000 år 1976. Under den perioden var medelåldern för giftermål 20 år för kvinnor respektive 24 för männen. Samtidigt kom en familjeplan med syfte att minska antalet graviditeter för att bringa ned barnantalet hos varje familj. Planen lyckades i städerna men misslyckades i byarna. Förändringarna ökade trots allt kvinnornas rättigheter och möjligheter till inflytande både inom familjen och i samhället (Asslani, 1992: 25–29).

Minskningen av befolkningstillväxten

Den sammantagna effekten av reformen blev en relativ minskning av befolkningstillväxten. År 1976 hade landet omkring 34 miljoner invånare. Detta innebar att tillväxten minskade från 3,1 procent/år till 2,7 procent/år under åren 1966–76, trots att kvinnornas fertilitet och antalet födda barn var relativt högt. År 1976 var kvinnornas fertilitet i städerna 4,6, men 7,8 i byarna. En förklaring till denna stora skillnad kan vara kvinnornas högre utbildning och större förbättringar av den sociala statusen i städerna än i byarna. (Zanjani, 1991: 81)

Men trots allt var befolkningstillväxten i städerna mycket större än på landsbygden. Under 1956–76 hade städerna en befolkningstillväxt på 5 procent/år – motsvarande siffra för hela landet var 2,9 procent/år. Orsaken var den stora flyttningsvågen från landsbygden till städerna. Under 1966–77 invandrade 3,5 miljoner från landsbygd till stad (Majd, 1992: 450).

4. Försämringen av kvinnornas situation och de demografiska förändringarna efter den islamiska revolutionen 1979

Den kvinnofientliga ideologin hos makthavarna

Efter revolutionens seger förändrades den ekonomiska och sociala situationen drastiskt. Kvinnorna var de första som drabbades av den islamiska regimens politik. Orsaken var den ideologiska inställning som de islamiska fundamentalisterna har gentemot kvinnor vilken grundar sig på:

- (1) Mannens överlägsenhet.
- (2) Att kvinnors sexuella lockelse skall döljas.
- (3) Könssapartheid, det vill säga strävan efter att isolera och skilja på kvinnor och män.
- (4) Uppfattningen att kvinnors viktigaste och mest grundläggande uppgift är att vara barnuppfostrare samt ta hand om hem och make.

K. Afshar betonar att kvinnor bedöms som andra klassens medborgare, förutom vad gäller rösträtten (1985:277). Konsekvensen av denna ideologiska inställning blir ett systematiskt försök att återföra kvinnor till hemmet samt en mängd demografiska förändringar av kvinnors situation i arbetsliv, utbildning, civilstånd osv. Den ideologiska inställningen baseras på två bilder av kvinnorna under islam. Den ena angriper kvinnor som livs levande bärare av sexualitetens faror och dess hejdlösa upplösande kraft som måste ställas under ständig uppsikt. Därför måste en mur byggas mellan män och kvinnor och kvinnorna måste bära slöja. Den andra bilden betraktar och beundrar kvinnor som trogna fruar och ansvarsfulla mödrar.

Det finns ett klart samband mellan kontroll över kvinnor och kontroll av den politiska makten som i Irans fall är tydlig (Moqadam 1991: 24). För att befästa makten kom den första attacken mot kvinnorna den 8 mars 1979. Kvinnorna uppmanades att bära slöja offentligt och de som vägrade blev avskedade från arbetet.

Enligt den nuvarande grundlagen är familjen centrum för uppfostran av individen och den grundläggande funktion som kvinnor i första hand måste ägna sig åt. Det är den politiken som avgör regeringens ställningstagande när det gäller kvinnornas delaktighet i utbildning, arbetsliv och familjeförhållanden.

Kvinnornas utbildningssituation

Regeringens kvinnofientliga politik i utbildningshänseende omfattade två viktiga områden:

(1) Avskaffandet av könsblandade skolor, vilket i praktiken ledde till att många flickor inte fick chansen att komma in på skolor eller fortsätta studera i landsorten. Där var resurserna otillräckliga och i första hand skulle pojkar ha möjlighet till skolgång. Enligt Irans statistiska centralbyrå (1989–90) var år 1986 62 procent av landets befolkning, sex år och äldre, läs- och skrivkunnig (71 procent av männen och 52 procent av kvinnorna). Enligt samma källa var bara 36 procent av kvinnorna på landsbygden läs- och skrivkunniga. En annan källa visar även att analfabetismen bland kvinnor under 18 års tid blev större på landsbygden. 1974 var 83,5 procent av kvinnorna på landsbygden analfabeter. Galindopol har i sin rapport till FN om mänskliga rättigheter i Iran (1992) pekat på att dessa siffror har ökat till 89 procent år 1992. Allmänt sett finns det en risk att analfabetismen ökar på grund av den snabba befolkningstillväxten, bristen på tillgång till utbildning samt regeringens oförmåga. Den kvinnofientliga politiken ledde till att de kvinnliga lärarna inte användes vid pojkskolorna. Enligt officiell statistik finns det 1,8 miljoner barn i Iran som inte kom in på skola (år 1988) på grund av brist på lärare och skolor. Samtidigt föds varje år nä-

ra 1,5 miljoner barn. Enligt Ayatollah Yazdi, justitieminister i Iran, var 54 procent av de iranska kvinnorna analfabeter 1992. Han berättade också att endast 2,2 procent av de kvinnor som inte anses vara analfabeter har fått genomgå eftergymnasial utbildning (*Kvinnor i Iran och fundamentalismen*, 1992: 24). Det är mycket svårare för flickor att fortsätta studera även på gymnasial nivå. Av alla som började skolan år 1972 kunde bara 23 procent fullfölja gymnasieskolan.

(2) Förbudet för, eller förhinderande av, kvinnor att studera på vissa linjer vid universiteten, vilka enligt islams "sharia" (regler och traditioner) inte är lämpliga och endast "passande" för män. År 1980 och efter den så kallade "kulturrevolutionen" begränsades kvinnornas möjlighet att fortsätta studier vid högskola och universitet. Den "etiska aspekten" var ett villkor för att kvinnliga studenter skulle antas, vid sidan av deras politiska syn. Detta syftade främst till att kvinnorna skulle följa de islamiska reglerna om klädval som att till exempel bära slöja. Samtidigt tvingades många kvinnliga studenter byta linje och anpassa sig till de nya reglerna. År 1983–84 var endast 11 av 19 olika ingenjers- och tekniklinjer tillåtna för kvinnliga studenter. 9 procent av de naturvetenskapliga linjerna och 80 procent av jordbrukslinjerna var otillåtna för kvinnor. Året därpå var 60 procent av de matematisk/fysiska linjerna otillåtna. Dessa begränsningar ökade för varje år på vissa utbildningslinjer. Exempelvis var 38 procent av de naturvetenskapliga linjerna (1988–89) och 29 procent av de humanvetenskapliga linjerna (1989–90) otillåtna för de kvinnliga studenterna. Å andra sidan ökade antalet kvinnliga studenter på de tillåtna linjerna under samma period. Av totalt 431 olika utbildningslinjer vid universiteten finns inga kvinnliga studenter på 123.

Ett intressant faktum är att det trots regeringens politik finns ett klart motstånd från de kvinnliga studenternas sida. Vid en jämförelse av andelen kvinnor vid högskola och universitet mellan 1977 och 1987 är andelen nästan konstant, det vill säga att av det totala antalet studenter är 30 procent kvinnor (se tabell 1). År 1986 var 49 procent av hela befolkningen i Iran kvinnor, medan endast 2 procent, dvs cirka 49 000 av dem, var studerande vid högskola eller universitet (Mojab, 1991: 38).

Kvinnorna i arbetslivet

Under 1980 förlorade mer än 100 000 kvinnor sina arbeten, bland annat på grund av att de vägrade bära slöja eller att deras tjänster inte ansågs som "lämpliga". Av dessa var 40 000 lärare. Regeringen vill inte ha kvinnliga lärare vid pojkskolor. 1979 undervisade 14 000 män och 2 200 kvinnor inom högskolor och 1983 hade antalet kvinnliga lärare sjunkit till 1 400. Många kvinnor som varit verksamma i olika tekniska yrken

blev mellan åren 1979 och 1983 avskedade. Inom de juridiska områdena fick alla kvinnliga domare i praktiken lämna sina tjänster, förutom elva som sysslade med mål gällande omyndiga och mentalsjuka. Orsaken var att kvinnor enligt islamisk lag inte besitter förmågan att rättvist kunna döma i ett mål (Asslani, 1992: 30–31).

1980 fick 30 000 kvinnor gå ner till deltidstjänst. Anledningen var att regeringen ansåg att mödrar hade bättre förutsättning att sköta barn och hem. De flesta daghemmen stängdes och därigenom tvingades kvinnorna tillbaka till hemmet.

Av de arbetande kvinnorna var 42 procent sysselsatta inom skolväsendet och 10 procent inom vården, yrken där man enligt de islamiska, könsliga apartheidlagarna strävar efter att skilja på kvinnor och män. Exempelvis får endast kvinnor arbeta i flickskolor.

De åtgärder som vidtogs mot kvinnorna har delvis en ideologisk förklaring. Kvinnorna betraktas inte som mannens jämlike i den islamiska religionen. De kan också delvis förklaras med den ekonomiska kris som förstärktes efter revolutionen 1979 och som gav upphov till en kraftigt ökad arbetslöshet. Lösningen på problemet blev bland annat att kvinnorna förpassades tillbaka till hemmet som ytterst ansvariga för hushåll och barnuppfostran. En undersökning (1990) av 110 länder visar att Iran ligger på 108:e plats vad gäller kvinnors deltagande i arbetslivet, det vill säga ett av de lägsta i hela världen (Afshar 1992).

Forskaren V Moqadam (1988) anser att trots alla dessa åtgärder har kvinnors deltagande i arbetslivet inte minskat drastiskt efter revolutionen. Hon förklarar detta med:

- (1) Den snabba befolkningstillväxten i städerna.
- (2) Det åttaåriga kriget mot Irak.
- (3) Utvecklingen av den offentliga sektorn.

Enligt Moqadam var det brist på specialister – särskilt inom akademi- kyrken – som tvingade regeringen att backa och använda kvinnor i arbetslivet. Ytterligare en anledning var att kvinnoarbetskraften var billigare. Under kriget var det många män som låg vid fronten och det var nödvändigt att kvinnor fyllde deras plats i arbetslivet. Den offentliga sektorn av den totala sysselsättning som var 33 procent år 1979, ökade efter revolutionen till 46 procent (1991), medan det industriella arbetet minskade från 19 procent 1976 till 13 procent av den totala sysselsättningen 1986 (Amuzegar 1992: 416–418).

Samtidigt minskade den totala arbetande befolkningen, 10 år och äldre, från 38,3 procent 1976 till 33,5 procent 1986, vilket innebar att endast 11 miljoner eller 22 procent av hela befolkningen hade någon form av sysselsättning. Detta innebar att en dryg femtedel av befolkningen måste försörja fyra femtedelar som saknar inkomst. Ändå var det kvinnorna som drabbades mest; deras deltagande i arbetslivet minskade

med 44 procent. År 1976 utgjorde kvinnorna i arbetslivet 10,8 procent av den totala arbetande befolkningen, vilket minskade till 6,1 procent år 1986, eller från 1,2 miljoner 1976 till 975 000 1986. Under samma period ökade antalet kvinnor, 10 år och äldre, till 16 miljoner, vilket innebär en ökning med cirka 5 miljoner under ett decennium. Moqadam (1991) anser att kvinnornas höga arbetslöshet är en följd av den allmänna arbetslösheten, vilken i sin tur är en följd av den ekonomiska krisen.

Jag menar att den islamiska regeringens ställningstagande emot kvinnornas deltagande i arbetslivet har större betydelse än vad Mogadam anser. Det var **kvinnorna** som drabbades hårdast av den allmänna arbetslösheten. Under 1976–86 minskade männens deltagande i arbetslivet från 64 procent till 59 procent, medan kvinnornas deltagande nästan halverades från 11 procent till 6 procent under samma period. 1976 var den totala arbetslösheten bara 10 procent, men ökade till 14 procent år 1986. Arbetslösheten bland männen ökade från 9 procent 1976 till 13 procent år 1986, medan den bland kvinnorna ökade från 14 procent år 1976 till 25,5 procent år 1986. Detta visar tydligt att arbetslösheten bland kvinnorna har ökat mer än bland männen (se tabell 2).

Civilstånd

Ett av de områden där kvinnorna drabbats hårdast är det som gäller familjerättigheter och familjeförhållanden. I november 1979 avskaffades familjeskyddslagen som förklarades "oislamisk". Istället kom en speciell civildomstol som noggrant följer de islamiska lagarna. Därmed försvann de rättigheter som kvinnorna tidigare var garanterade i familjeskyddslagen.

Det fanns flera förändringar i den nya lagen som påverkade kvinnorna:

- (1) Mannen fick återigen rätten att skilja sig från sin hustru utan samtycke. Hans eget beslut var tillräckligt.
- (2) Åldersgränsen för giftermål sänktes först till 13 år och senare till 9 år för kvinnor och 15 år för män.
- (3) Polygami blev åter möjligt för män utan hustruns tillstånd och utan risk för straffpåföljd.

Skilsmässa kunde enligt 1979 års lag tas ut utan domstolens tillstånd under förutsättning att båda parter var överens. Det räckte med att båda parter anmälde sig hos *notarius publicus* och registrerade skilsmässan inför två vittnen. Detta förenklade förfarande underlättade skilsmässa och antalet ökade från 15 000 1978 till 24 000 1980 och fortsatte att öka varje år fram till 1985 (se diagram 3).

En bidragande orsak till den ökande skilsmässofrekvensen torde vara det missnöje som bredde ut sig bland medelklasskvinnorna, speciellt de

med utbildning. Deras förutsättningar förändrades drastiskt genom etableringen av islamiska lagar. Anpassningen till nya normer och värderingar var svår och bidrog till ökat antal skilsmässor.

Genom att åldersgränsen för giftermål sänktes, ökade antalet giftermål kraftigt från 184 000 år 1978 till 336 000 1980. En annan orsak var regeringens uppmaning till kvinnor och män att gifta sig tidigt och skaffa barn, vilket borde vara en helig uppgift för varje muslim. Detta ledde till att andelen skilsmässor i förhållande till giftermål minskade till cirka 7 procent år 1980, vilket är den lägst redovisade siffran någonsin (se diagram 3).

Trots att det redan före revolutionen fanns "tillfälliga äktenskap", var det i en mycket begränsad omfattning. Efter revolutionen har "tillfälliga äktenskap" (konkubism) blivit allt vanligare. De islamiska ledarna uppmanar till konkubism. En majoritet av befolkningen vägrar dock lyda uppmaningarna och har intagit en negativ attityd. Kvinnor gifter sig i genomsnitt vid 16,7 års ålder. Den familjeplan som fanns tidigare, samt kvinnornas familjerättigheter, avskaffades. Som tidigare nämnts anses kvinnornas grundläggande och viktigaste syssla vara barnuppfostran och att sköta hem och make. Allt detta ledde till en försämring av kvinnornas position och en befolkningstillväxt som berodde på en klar ökning av kvinnors fertilitet i städerna.

Ökning av befolkningstillväxten

Under åren 1976–1986 ökade antalet invånare i Iran från 33,7 miljoner till 49,9 miljoner. Detta innebär att befolkningstillväxten ökade från 2,7 procent/år under decenniet före revolutionen till 3,2 procent efter revolutionen. Åren 1989–90 var tillväxten 3,5 procent/år och invånarantalet ökade till 58 miljoner. Motsvarande medelvärdessiffror för hela världen var 1,7 procent/år under samma period. I England och Frankrike var befolkningstillväxten 0,11 respektive 0,36 procent/år – två av de lägsta i världen. Däremot var befolkningstillväxten i Indien 2,8 procent/år – en av de högsta i världen. Med andra ord ligger Irans befolkningstillväxt bland de i toppen (Azari, 1992: 10).

Den iranska befolkningen blev yngre ett decennium efter revolutionen. Andelen invånare 0–14 år omfattade 1986 45 procent av befolkningen (se diagram 2). Befolkningstillväxten var mycket högre i städerna än på landsbygden. Under 1989–90 hade Teheran en befolkningstillväxt på 8,7 procent/år. 1985 ökade andelen stadsbor med 52 procent. En orsak till den höga befolkningstillväxten i städerna anses vara invandringen från byarna, samtidigt med en invandring av 3,5 miljoner afghanska och irakiska flyktingar som också sökte sig till städerna.

En annan förklaring är kvinnornas fertilitet i städerna. Den ökade från 4,4 barn år 1976 till 5,5 barn 1986. Men varför ökade kvinnornas

fertilitet i städerna, medan landsbygden låg på samma nivå som 1976, nämligen 7,8 barn?

Det var i första hand kvinnorna i städerna som drabbades av förändringarna. En stor del av de kvinnliga yrkesarbetande blev nu hemmafruar. Abort förbjöds och familjeplaneringen avskaffades. Kvinnor uppmuntrades till att gifta sig tidigt och föda fler av "revolutionens soldater". Regeringen förklarade i sin offentliga tidning (*Kayhan*, 23.10.1993) att den uppskattade den höga befolkningstillväxten i landet. 10 miljoner som föds under "revolutionär stämning" har stor betydelse för landet.

Den islamiska regeringen ville utnyttja befolkningstillväxten i politiskt syfte utan att ta hänsyn till de katastrofala konsekvenserna. Enligt diagram 1 fördubblas landets befolkning mellan 1986 och 2006, samtidigt som det råder stor brist på resurser och tillgångar. 1992 levde nästan hälften av landets stadsbor under fattigdomsgränsen, varje år ökar antalet invånare som behöver bostad, utbildning, mat, arbete, vård osv – utan att landet klarar detta.

Slutligen blev regeringen tvingad att ändra sin politik för att försöka kontrollera befolkningstillväxten. I början av 1993 genomfördes en lag mot de familjer som skaffade sig fler än tre barn. Om ett fjärde barn föds får inte modern någon som helst ersättning och förlorar den sociala försäkringen för barnet (*Iran Tribune*, 4.1.1993).

Försämring av levnadsstandarden

Levnadsnivån som var 2 400 dollar/person/år mellan 1971–75 sänktes till 700 dollar/person/1992, vilken är en av de lägsta i världen. Under 1988–91 var BNP-tillväxten bara 7,2 procent, samma nivå som för 21 år sedan. Under samma period fungerade bara 40 procent av den industriella kapaciteten (Amuzegar, 1992: 418). Det var mest låginkomsttagare som drabbades av den ekonomiska krisen. Undersökningar visar också att det var de låginkomsttagare som har stora familjer och många barn som drabbades hårdast. Även vården blev sämre efter revolutionen. Tusentals läkare flydde utomlands och antalet läkare minskade starkt. 1992 förklarade vice hälsovårdsminister Dr Nubakht att det finns stor risk för att den statliga delen av vården gör konkurs (*Iran Tribune*, 11.12.1992). Den snabba befolkningstillväxten ledde till att landets levnadsstandard blev sämre 14 år efter revolutionen.

Slutord

Efter den islamiska revolutionen blev den sociala, ekonomiska och politiska situationen allmänt sett försämrade, särskilt för kvinnornas del.

Den islamiska regeringens kvinnofientliga politik är ett exempel på hur en ideologi kan påverka demografin i negativ riktning. I Iran har den lett till att den allmänna levnadsstandarden har sjunkit, kvinnornas deltagande i arbetslivet har minskat, möjligheterna för kvinnor att få utbildning har försämrats, åldersgränsen för kvinnors giftermål har sänkts och deras möjligheter till skilsmässa har begränsats. De blev uppmanade att gifta sig tidigt och föda fler barn. En konsekvens av detta är att befolkningstillväxten har ökat mycket snabbare än tidigare. Med andra ord är den ökande befolkningstillväxten ett resultat av bland annat kvinnornas försämrade sociala status.

TABELLER OCH DIAGRAM

Tabell 1

ANDEL KVINNLIKA STUDENTER VID UNIVERSITET OCH HÖGSKOLOR

Period	Totalt antal studenter	Antal kvinnliga studenter	Andelar %
1976-77	154215	46019	30
77-78	160308	49510	31
78-79	175675	54242	31
79-80	174217	53571	31
82-83	117148	36356	31
83-84	121048	38643	32
84-85	145809	45216	31
85-86	151495	45402	30
86-87	167971	49085	29
87-88	204862	58929	29

Källa: Nymey Dygar, nr 14, 1991.

Tabell 2

ACTIVE & NON-ACTIVE POPULATION
10 YEARS OF AGE AND OVER
(‘000 Persons)

Male

Year	Population	Active Population		Non-Active Population			(F)
		(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	
1956	6542	5334	157	499	0	552	81.5%
1966	8794	6172	636	1331	0	655	70.2%
1976	11796	7587	760	2778	0	244	64.3%
1986	16841	10026	1486	3871	159	871	59%

Female

Year	Population	Active Population		Non-Active Population			(F)
		(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	
1956	6242	573	2	186	4962	516	9.2%
1966	8206	944	90	610	6071	545	11.5%
1976	11206	1212	237	1664	7707	146	10.8%
1986	16033	975	333	2659	11011	920	6.1%

Male & Female

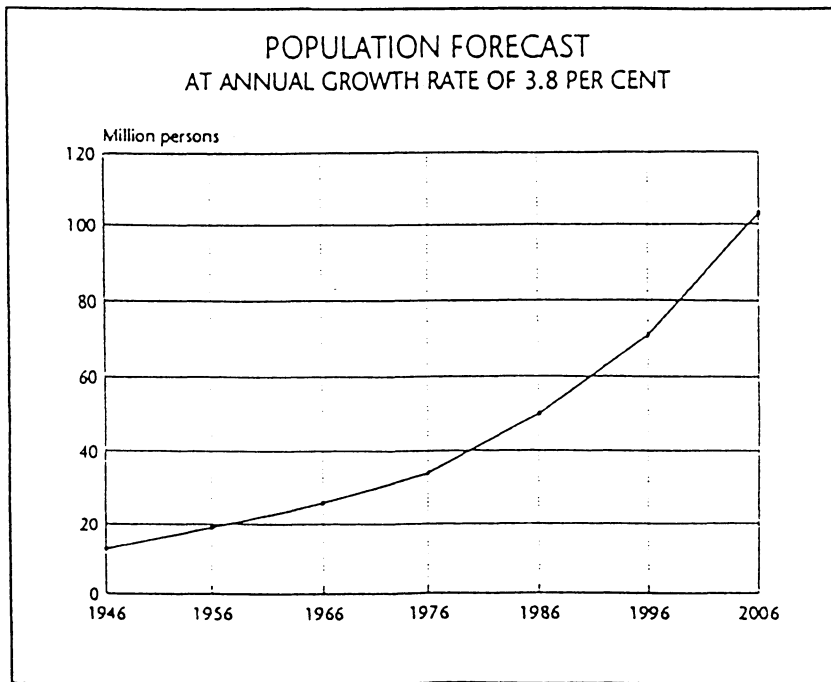
Year	Population	Active Population		Non-Active Population			(F)
		(A)	(B)	(C)	(D)	(E)	
1956	12874	5908	159	685	4962	1068	46.2%
1966	17000	7116	726	1941	6071	1200	41.9%
1976	23002	8799	997	4443	7707	390	38.3%
1986	32874	11002	1819	6531	11170	1791	33.5%

(A) Employed, (B) Unemployed, (C) Students, (D) Housekeepers, (E) Others, (F) General Employment Rate.

Population in 6-9 years age group was 5,834,586 persons, including 34,411 employed, 4,734,713 students, 275,785 housekeepers, 10,903 non-working income recipients and 788,774 non-active persons.

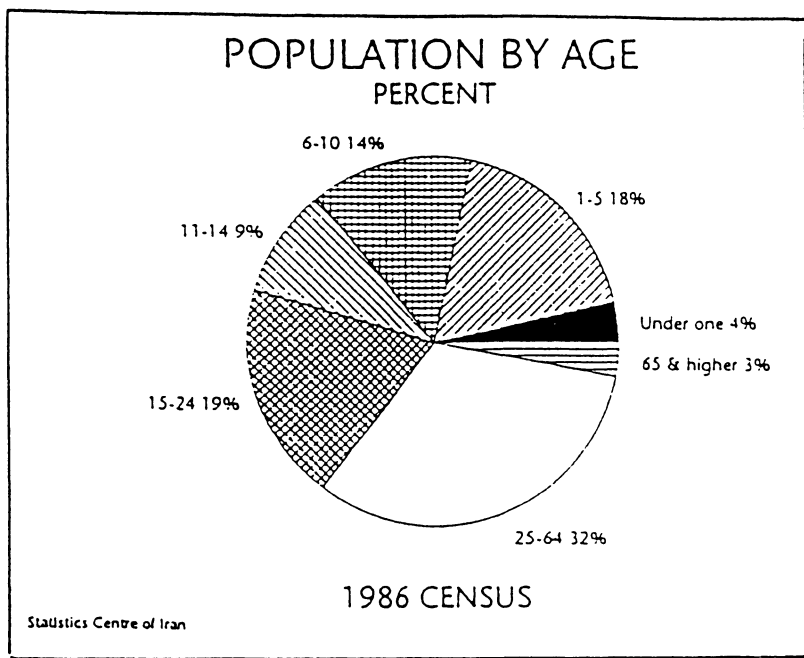
Källa: Yearbook Iran, 1989-90.

Diagram 1

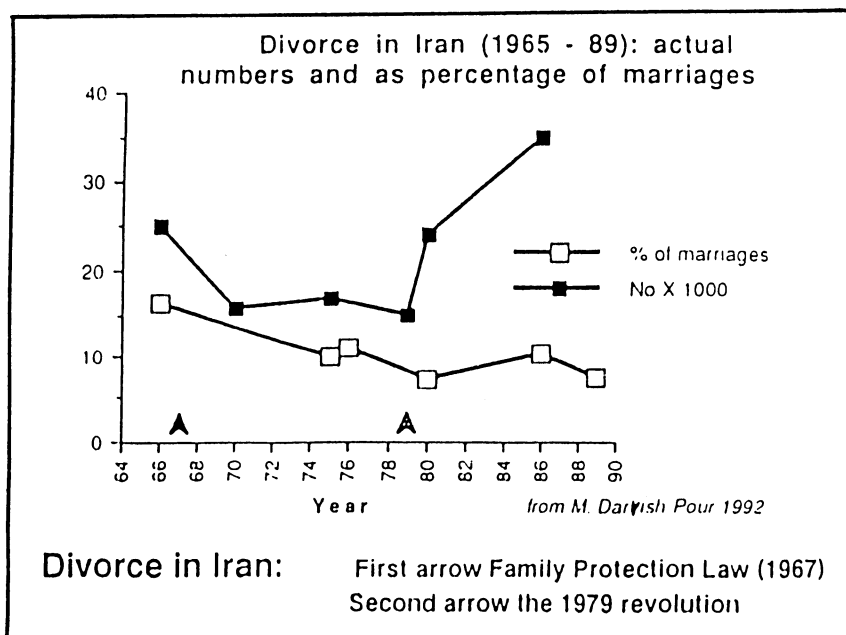
Källa: Yearbook Iran, 1989-90.

Diagram 2

Källa: Yearbook Iran, 1989-90.

Diagram 3

Källa: M. Asslani (Darvishpour), 1992.

REFERENSER

- Afshar, H. (1985), 'Women, State and Ideology in Iran', *Third World Quarterly*, 7:2.
- Afshar, H. (1992), 'Kvinnors Roll i Iran' (persiska), *Symposium om Iran*, Stockholm.
- Amuzegar, J. (1992), 'The Iranian Economy Before and After the Revolution', *The Middle East Journal*, 46:3.
- Asslani (Darvishpour), M. (1992), 'Skilsmässa i Iran. En jämförelse mellan decenniet före och decenniet efter revolutionen' (C-uppsats), Stockholms universitet.
- Azari, M. (1992), 'Den snabba befolkningstillväxten' (persiska), *Arash*, nr 20.
- Halliday, F. (1979), *Iran - Dictatorship and Development*, Harmondsworth: Penguin.
- Iran's Statistical Year-Book*, 1985-86, 1989-90, Teheran.
- Kvinnor i Iran och fundamentalismen* (tidskrift), nr 2-3, 1992.
- Majd, M. G. (1992), 'On the Relationship Between Land Reform and Rural Urban Migration in Iran 1966-76', *The Middle East Journal*, 46:3.
- Mojab, S. (1991), 'Statskontroll och kvinnors motstånd i Irans universitet' (persiska), *Ny-mey Dygar*, nr 14.
- Moqadam, V. (1988), 'Women, Work and Ideology in the Islamic Republic', *International Journal of Middle East Studies*, nr 20.
- Pakdaman, N. (1987), 'Irans Befolkning' (persiska), *Cheshmandaz* (Paris), nr 2.
- The Statistical Reflection of the Islamic Republic*, 1985, 1987.
- Yearbook Iran*, 1989-90, Bonn.
- Zanjani, H. (1991), 'Befolkningstillväxt' (persiska), *Etteiaat* (Teheran), nr 2-3.

Tidningar

Kayhan, 23.10.1993. Teheran.

Iran Tribune, 12.11.1992, 4.1.1993. Stockholm (persiska).

SUMMARY

Mehrdad Darvishpour

A Picture of the Deteriorating Situation for Women in Iran

After the Islamic Revolution in Iran 1978–79, the situation has become much worse for women, in terms of rights and resources. The aim of this article is to describe this change with the help of demographic data and to argue that it is the result of the repressive policy of the Islamic regime and, ultimately, of Islamic ideology. In particular, Iranian women suffer from the return to more traditional laws of marriage and from reduced opportunities to get an education, or a job.